

Paweł Juśko

Uniwersytet Rzeszowski

ORCID 0000-0002-8474-604X

Problematyka karności i zachowania pozaszkolnego młodzieży galicyjskich szkół średnich w sprawozdaniach i przepisach Rady Szkolnej Krajowej pod koniec XIX i w pierwszych dekadach XX wieku

Powołana do życia w 1867 roku – wskutek wydarzeń politycznych związanych ze zmianami autonomicznymi w Galicji – Rada Szkolna Krajowa (RSK) sprawująca władzę zwierzchnią nad polskim szkolnictwem w zaborze austriackim, od początku swojego istnienia podjęła działania obejmujące zagadnienia wychowania dzieci i młodzieży¹. Zakres zainteresowania Rady problematyką wychowawczą koncentrował się przed wszystkim wokół samej szkoły jako instytucji wychowującej i jej aktywności w tym obszarze. Biorąc to pod uwagę, 7 października 1892 roku RSK wydała okólnik L. 22 266, w którym zamieściła kwestionariusz zobowiązujący dyrektorów do dokonywania opisu rzeczywistości wychowawczej w kierowanych przez nich szkołach². Przedmiotem uwagi RSK było przede wszystkim zachowanie uczniów w trakcie pobytu w szkole oraz uczestnictwa w zajęciach przez nią organizowanych.

Najważniejszymi problemami dla Rady było przestrzeganie przez uczniów dyscypliny w szkole, czyli „utrzymania w należytej karności”³. Dotyczyło to relacji uczniów z nauczycielami oraz uczniów ze swoimi rówieśnikami, a także moralności w zachowaniu poza szkołą np. w trakcie pobytu młodzieży w bursach, na stancjach⁴ oraz podczas zajęć pozaszkolnych, takich jak pobyt w czytelni, uczestnictwo w wybieżkach, zajęciach kół naukowych, sportowych, strzeleckich, zabawowych, warsztatów, a także próbach orkiestr szkolnych. W kontekście wychowania i moralności RSK podkreślała znaczenie takich wartości jak zdrowe zasady religijne, higieniczny styl życia oraz tężyzna fizyczna. Istotną kwestią w zdyscyplinowaniu uczniów było

---

1 M. Bobrzyński, *Statut Rady Szkolnej Krajowej Galicyjskiej: studium prawno-polityczne*, Kraków 1903, s. 7

2 *Sprawozdanie c. k. Rady Szkolnej Krajowej o stanie szkół średnich galicyjskich w roku szkolnym 1891/92*, Lwów 1892, s. 31–32.

3 Rozumianej jako podporządkowanie się przepisom obowiązującym w szkole.

4 *Sprawozdanie c. k. Rady Szkolnej Krajowej o stanie szkół średnich galicyjskich w roku szkolnym 1890/91*, Lwów 1891, s. 30.

także noszenie przez nich mundurków szkolnych⁵. Podnoszoną przez Radę kwestią była także pomoc dla uczniów wywodzących się z rodzin egzystujących w trudnych warunkach materialnych.

Wszystkie powyższe uwagi dotyczące zachowania uczniów w szkole oraz w trakcie działań z nią związanych znajdowały swoje odzwierciedlenie w opracowywanych i obowiązujących dokumentach szkolnych określanych przepisami „karności dla uczniów”. Przykładowo w 1890 roku taki dokument został wydany w gimnazjum w Nowym Sączu⁶. Jego najważniejsze postanowienia głosiły między innymi: należy bezwarunkowo wykonywać polecenia dyrektora i nauczycieli; z niedbalstwa nie wolno uczniowi opuścić ani jednej godziny szkolnej; uczniowi choremu nie wolno uczęszczać do szkoły, a po wyleczeniu ma on obowiązek wylegitymować się zaświadczeniem lekarskim, iż nikogo nie zarazi; ubranie winno być schludne; nie wolno wychodzić z lekcji, a także tłumnie i hałaśliwie zachowywać się przed budynkiem szkolnym czy też niszczyć mienia szkolnego. W przepisach tych mocno akcentowano okazywanie szacunku dla dyrektora i nauczycieli przede wszystkim poprzez wstawanie w momencie wejścia i wyjścia uczącego do klasy. Ponadto w trakcie lekcji uczniowie powinni bezwarunkowo wykonywać wszystko: „cokolwiek profesor uzna za stosowne, wychodzić z lekcji uczeń może tylko w wyjątkowych przypadkach za zezwoleniem profesora, generalnie wszystkim nauczycielom zakładu winien uczeń jako swym bezpośrednim przełożonym okazywać szczególnie szacunek i poważanie”⁷.

Niejako w sprzeczności z powyższym stwierdzeniem pozostawał zapis, iż uczniom nie wolno było przekazywać swoim nauczycielom prezentów oraz organizować dla nich specjalnych uroczystości: „uczniom nie wolno urządzić żadnych uroczystości owacji swym przełożonym. Grono nauczycieli zastrzega sobie wyrażnie, aby żadnemu z nich czy to na imieniny czy to przy innej sposobności nie składano żadnych podarunków i zakazuje w tym celu wszystkich składek pomiędzy uczniami”⁸.

Drugoplanowo, w kontekście powyższych postanowień, przepisy dotyczące karności poruszały również kwestie ogólne dotyczące etycznego postępowania. Uczniowie katolicy mieli obowiązkowo brać udział we wszystkich przepisanych

5 *Rozporządzenie c. k. Rady Szkolnej Krajowej w sprawie zaprowadzenia jednakowego ubrania dla uczniów szkół średnich galicyjskich z 14 marca 1894 roku*, [w:] *Sprawozdanie c. k. Rady Szkolnej Krajowej o stanie szkół średnich galicyjskich w roku szkolnym 1893/94*, Lwów 1894, s. 15–16; *Okólnik Rady Szkolnej Krajowej z 4 maja 1896 roku* L. 9724 *Do wszystkich c. k. dyrekcji szkół średnich oraz Okólnik Rady Szkolnej Krajowej. Do wszystkich c. k. dyrekcji szkół średnich z 27 maja 1896 roku okólnik* L. 11501, [w:] *Sprawozdanie c. k. Rady Szkolnej Krajowej o stanie szkół średnich galicyjskich w roku szkolnym 1895/96*, Lwów 1896, s. 13.

6 *Przepisy karności dla uczniów gimnazjum w Nowym Sączu*, [w:] *Sprawozdanie dyrekcji c. k. wyższego gimnazjum w Nowym Sączu za rok szkolny 1890*, Nowy Sącz 1890, s. 85–88. Także: *Kronika gimnazjum w Bochni 1817–1904*, wyd. A. Gicala, Z. Sitko, Kraków 2017, s. 216; *Sprawozdanie dyrekcji c. k. gimnazjum V we Lwowie za rok szkolny 1897*, Lwów 1897, s. 105–108; M. Gajak-Toczek, *Męskie gimnazja państwowe we Lwowie w latach 1772–1914*, „Acta Universitatis Lodzianae. Folia Litteraria Polonica” 2010, t. 13, s. 354–355.

7 *Przepisy karności dla uczniów gimnazjum w Nowym Sączu*, [w:] *Sprawozdanie dyrekcji c. k. wyższego gimnazjum w Nowym Sączu za rok szkolny 1890*, Nowy Sącz 1890, s. 87.

8 Tamże, s. 88.

ćwiczeniach religijnych i nabożeństwach: „Ćwiczenia przez kościoły i władze szkolne winien uczeń spełniać sumiennie i ochoczo”⁹. Zwolnienia w wyjątkowych sytuacjach udzielał ksiądz katecheta w porozumieniu z dyrektorem.

Uczniom zakazywano palenia tytoniu i cygar, odwiedzania cukierni, piwiarni, kręgielni, szynkowni, gry w karty, kręgle, bilard, schadzek w domach, uczęszczania na publiczne bale, zabaw z tańcami, wychodzenia do teatru bez osób starszych, a w szczególności „zabraniano beczynnego i próżniaczego wałęsania się”¹⁰.

W zakresie wychowania RSK była także przeciwna angażowaniu się uczniów w działalność jakichkolwiek stowarzyszeń¹¹. Niechętnie też postrzeżała próby ich udziału w życiu politycznym, szczególnie w konspiracji o charakterze narodowym, czego echa można znaleźć w sprawozdaniu RSK z roku szkolnego 1890/91: „W ciągu ubiegłego roku szkolnego zaniepokojona została opinia publiczna wiadomością, iż między młodzieżą szkół średnich szerzy jakaś tajna organizacja o charakterze niebezpiecznym. C. K. Rada szkolna krajowa, spostrzegłszy usiłowania wytworzenia takiej organizacji, użyła natychmiast wszelkich środków, aby ustrzec młodzież przed grożącym jej niebezpieczeństwem, zwróciła na nie uwagę dyrekcji i gron nauczycielskich, a uczniów klas wyższych ostrzegła osobnym pismem przed groźnymi dla niej następstwami”¹².

Zmieniająca się z czasem rzeczywistość polityczna i społeczna Galicji spowodowała, iż przed RSK stały nowe wyzwania i problemy w zakresie wychowania młodzieży. Coraz wyraźniej w szkołach zaczęły pojawiać się polskie narodowe akcenty niepodległościowe. Atmosfera wychowawcza w szkołach stawała się coraz bardziej patriotyczna, a uczniowie coraz śmielej deklarowali swoje uczucia narodowe, angażując się w konspirację niepodległościową.

Obok kwestii narodowej w wychowaniu zaistniał także wpływ czynników i oddziaływań pozaszkolnych, co również dostrzegli członkowie Rady, stwierdzając, że: „Wychowawcze zadanie edukacji publicznej w mniejszym stopniu niż zadanie naukowe zależy od szkoły samej. Wpływ szkoły na zachowanie się ucznia poza szkołą, na jego otoczenie domowe i w ogólne na te wszystkie czynniki, które mogą oddziaływać dodatnio albo ujemnie na pilność ucznia, poczucie obowiązków, zamiłowanie do pracy, uszanowanie dla powagi i przepisów, czystość i hart duszy, jest przeważanie pośredni, mniejszy zresztą w miastach większych i zakładach większych w miarę zwiększającej się liczby uczniów zakładzie”¹³.

Mając powyższe na uwadze, Rada zwróciła uwagę dyrektorów i nauczycieli na negatywne zachowania uczniów w otaczającej ich codziennej społecznej rzeczywistości. Dostrzeżała u pewnej części młodzieży: „brak przyzwoitości, którą

9 *Przepisy szkolne dla szkół średnich Galicji wydane na mocy rozp. M.W. i O. z 9 grudnia 1897 roku przez Radę Szkolną Krajową rozp. z 3 stycznia 1898 roku*, [w:] H. Kopia, *Ustawy i rozporządzenia obowiązujące w galicyjskich szkołach średnich*, Lwów 1900, s. 56.

10 *Przepisy karności dla uczniów gimnazjum w Nowym Sączu*, [w:] *Sprawozdanie dyrekcji c. k. wyższego gimnazjum w Nowym Sączu za rok szkolny 1890*, Nowy Sącz 1890, s. 87.

11 Tamże, s. 87.

12 *Sprawozdanie c. k. Rady Szkolnej Krajowej o stanie szkół średnich galicyjskich w roku szkolnym 1890/91. VIII. Zadania wychowawcze szkoły*, Lwów 1891, s. 30.

13 *Sprawozdanie c. k. Rady Szkolnej Krajowej o stanie szkół średnich galicyjskich w latach szkolnych 1875–1883*, cz. II, Lwów 1883, s. 126.

wpaja dobre wychowanie domowe, brak uszanowania dla szkoły, dla ludzi starszych i dla władzy, pociąg do kłamstw i oszukiwania, nierzadko uczęszczanie do miejsc dla młodzieży niewłaściwych, liczne wypadki różnych zdrożności i występków, okazujących brak religijnego gruntu, brak zasad etycznych i honoru, złośliwa swawola, przekraczająca granice młodzieńczej lekkomyślności, skrzywione wyobrażenie o stosunkach społecznych i narodowych, a niekiedy nawet zbrodnicze popędy, wiodące młodzież szkolną przed kratki sądowe, oto smutne i przykre dowody braku nadzoru nad młodzieżą¹⁴.

W sposób szczególny RSK podkreślała negatywne znaczenie dla wychowania uczniów takich zjawisk jak spożywanie alkoholu, palenie papierosów czy też krzykliwe zachowanie się na ulicy oraz w innych miejscach publicznych. Dużym problemem był zwłaszcza wzrost spożycia alkoholu i palenia tytoniu wśród młodzieży. Wiązało się to ze zwiększeniem liczby uczniów w szkołach średnich wywodzących się z rodzin włościańskich, rzemieślniczych, zwłaszcza pochodzenia żydowskiego. Zatem narastające problemy wychowawcze wynikały w dużej mierze ze zróżnicowania społecznego i narodowościowego uczniów¹⁵.

W związku z występowaniem wśród uczniów w coraz większym stopniu zachowań odbiegających od ogólnie przyjętych norm Rada przypominała dyrektorom szkół swoje rozporządzenia dotyczące różnych aspektów ich negatywnych postaw. Były to między innymi rozporządzenie z 8 grudnia 1907 roku dotyczące zachowań uczniów poza szkołą czy też rozporządzenie z 28 grudnia 1908 roku, w którym RSK zabraniała uczniom – pod karą usunięcia ze szkoły – organizowana na własną rękę zabaw w lokalach publicznych oraz uczęszczania bez opieki rodziców lub opiekunów na publiczne bale¹⁶. Ponownie w rozporządzeniu z 1 grudnia 1913 roku Rada zwróciła uwagę dyrektorom szkół na kwestię udziału uczniów w balach i zabawach publicznych, a w rozporządzeniu z 31 grudnia 1914 roku przypominała postanowienia rozporządzenia z 8 grudnia 1907 roku¹⁷. Jednocześnie zaznaczone zostało, że przepisy dotyczące zachowania się uczniów poza szkołą nadal są nieprzestrzegane: „Młodzież szkolna uczęszcza bezkarnie do restauracji, cukierni i kawiarni, że w miejscach publicznych na ulicy, na publicznych spacerach, w teatrach, salach odczytowych, w wozach kolei elektrycznej okazuje brak ugrzecznienia i uszanowania wobec kobiet i osób starszych, niekiedy nawet oburzające rozpasanie i zupełny brak dobrego wychowania. Publiczność uogólnia te wady ku szkodzie ogółu polskiej młodzieży, potępia szkołę i zarzuca jej, że nie wypełniają swych wychowawczych obowiązków. Do zdrożnych zwyczajów młodzieży oprócz bezcelowego wałęsania się, palenia papierosów na miejscach publicznych zuchwałych żartów, krzykliwych rozmów i śmiechów – należy także rozpinanie munduru dla śmiesznego popisania się jaskrawą szarfą na pstrej koszuli. Zwyczaj ten studencki, świadczący o niemądrej próżności, jest także pod

14 Tamże.

15 M. Stinia, *U początków uczniowskiej samorządności – gminy szkolne w autonomicznej Galicji*, [w:] *Dziecko w historii – między godnością a zniewoleniem*, t. 1. *Godność jako fundament praw człowieka*, red. E. J. Kryńska, Ł. Kalisz, A. Suplicka, Białystok 2021, s. 200.

16 *Sprawozdanie kierownika c. k. filii Gimnazjum św. Jacka w Krakowie za rok szkolny 1913/14*, Kraków 1914, s. 91.

17 Tamże, s. 91.

względem estetycznym szpetny, jako wprost sprzeczny z charakterem munduru, który tylko wtedy wygląda dobrze i przyzwoicie, gdy jest zapięty"¹⁸.

RSK dość rygorystycznie postrzegała kwestię noszenia stroju szkolnego przez uczniów i podkreślała jednoznacznie, iż: „mundur szkolny powinien być dla ucznia szatą zaszczytną, a uczeń winien zawsze pamiętać o tym, żeby nie zrobił wstydu mundurowi, który nosi, i szkole, do której należy"¹⁹.

Na uwagę zasługuje również fakt, że Rada stała na stanowisku, iż niewłaściwe zachowanie się uczniów wpływa na stronę zewnętrzną wypracowań pisemnych młodzieży, która „jest bardzo często zaniedbana, rażąc brakiem czystości i porządku w zeszytach oraz pismem niestarannym i nieczytelnym"²⁰.

Analizując kwestię wychowania młodzieży szkół średnich autonomicznej Galicji, należy zauważyć, iż o ile sfera karności uczniów podczas pobytu w szkole oraz na zajęciach związanych ze szkołą przedstawiała się na ogół przyzwoicie, to zachowanie się jej poza szkołą wykazywało wiele niekorzystnych przejawów.

Problemem dość zauważalnym było nadużywanie napojów alkoholowych przez uczniów²¹. W 1912 roku nauczyciel gimnazjum w Stanisławowie Tadeusz Czapczyński przedstawił wyniki swoich badań na ten temat na łamach czasopisma „Muzeum”²². Nie napawały one optymizmem. Młodzież pijąca stanowiła 56,6% ogółu uczniów, z tego od 1 do 6 razy w tygodniu spożywało alkohol 14,4%, od 1 do 3 razy w miesiącu – 12, 9%, od 1 do 6 razy w roku – 25,3%, a pijący codziennie stanowili 4%²³. Uczniowie spożywali alkohol głównie podczas pobytu w domu na święta Bożego Narodzenia, Wielkanoc lub w czasie wakacji. Miejscem picia był w dużej mierze dom, piło w nim 54,5% uczniów mieszkających z rodzicami, oraz bursa – dotyczyło to 57,9% wszystkich mieszkańców burs²⁴. Uczniowie pili przede wszystkim wino – 30,6%, piwo – 27,6%, wódka stanowiła 9,3%²⁵. W odniesieniu do przedstawionych danych na podkreślenie zasługuje fakt, iż prowadzone wówczas badania na temat alkoholizmu wśród młodzieży wskazały, że mniejszy odsetek pijącej młodzieży występował w Galicji niż w Królestwie Polskim²⁶.

Z problemem picia alkoholu, a także palenia tytoniu przez młodzież można spotkać się w literaturze pamiętnikarskiej. Wiktor Gomulicki we *Wspomnieniach*

18 Tamże, s. 91–92.

19 *Przepisy szkolne dla szkół średnich Galicji wydane na mocy rozp. M.W. i O.P z 9 grudnia 1897 roku przez Radę Szkolną Krajową rozp. z 3 stycznia 1898 roku*, [w:] H. Kopia, *Ustawy i rozporządzenia...*, s. 56.

20 *Okólnik c. k. Rady Szkolnej Krajowej z dnia 25 marca 1914 w sprawie zapobiegania brakowi staranności w piśmie i niedbałości w opowiadaniu*, [w:] *Sprawozdanie kierownika c. k. filii Gimnazjum św. Jacka w Krakowie za rok szkolny 1913/14*, Kraków 1914, s. 92;

21 M. Stinia, *Państwowe szkolnictwo gimnazjalne w Krakowie w okresie autonomii galicyjskiej*, Kraków 2004, s. 113.

22 T. Czapczyński, *W sprawie statystyki alkoholizmu wśród młodzieży szkolnej*, „Muzeum” 1912, R. 28, t. 2, z. 4, s. 364–380.

23 Tamże, s. 372.

24 Tamże, s. 376–377.

25 Tamże, s. 377–378.

26 Tamże, s. 367. Z badań przeprowadzonych w Warszawie wynikało, że alkohol spożywało 85–62% chłopców i 87–60% dziewcząt; w Łodzi problem ten dotyczył 88% chłopców i 74% dziewcząt.

niebiskiego mundurka pisał: „Do przestępstw najbardziej tropionych i najsurowiej karnych należy picie trunków i palenie tytoniu. Do mniej ciężkich przebywanie poza stacją w czasie przeznaczonym na uczenie się lekcji... starsi uczniowie golący się szczyrzykiem i używający pomady *topolowej* lubią czasem po kryjomu wypić kieliszek likieru i zaciągnąć się dymem”²⁷.

Co uczniowie pili i palili? Według W. Gomulickiego: „Gorzałkę zaprawioną sokiem z buraków i melasą, z upodobaniem wciągali w siebie dym gryzący z mocno ordynarnego tytoniu, zwiniętego w gruby papier, wydarty z brulionu. Gdyby inspektor zamiast sadzać tych uczniów do kozy, kazał im za karę pić ów likier i palić owe papierosy, uciekaliby z pewnością przed jednym i drugim, jak pies przed kijem. Ale że to był owoc zakazany, więc go spożywali łakomie, choć im niesmak usta wykrzywił”²⁸.

Stanisław Łempicki w *Złoty paskach. Wspomnienia ze szkoły galicyjskiej* napisał, że część młodych ludzi wybierała teatr, ale część wolała gimnastykę w „Sokole”, zapasy atletów lub wycieczki, a jeszcze inni uganianie się za dziewczętami, słynne studenckie randki i partyjkę bilardu „przy bombie piwa w zacisznej szynkowni”²⁹.

Jaką rolę pełnił dla nich papieros? S. Łempicki tłumaczył: „był dla nas życzliwym bodźcem do pracy, gdy biedziliśmy się nad zadaniami matematycznymi lub trudnym tekstem greckiego autora; papieros przypinał nam skrzydła do lotu przy polskich wypracowaniach, na które każdy się *wysadzał* i przy studiowaniu umiłowanych poetów; on był dobrym przewodnikiem wszelkich dyskusji literackich i politycznych; był godnym deserem szkolnego śniadania i nieodzownym kompanem w trakcie wycieczek, gdy po długim marszu przysiadło się na odpoczynek”³⁰.

Zjawisk antywychowawczych w postępowaniu uczniów było znacznie więcej, niekoniecznie związanych z alkoholem czy tytoniem. Przykładowo, preferowany przez Radę stróż szkolny oraz jego wartości wychowawcze w zakresie zacierania się różnic społecznych uczniów czy ich utożsamiania ze swoją szkołą stawał się w niektórych przypadkach ideą wypaczoną. Stanisław Pigoń na łamach swoich wspomnień zwartych w książce *Z Kamborni w świat*, pisał na ten temat: „wytworzył się był między kolegami, zwłaszcza wyższego gimnazjum jakby osobny klan elegantów [...] wyraźnie podszyty austriacczyzną, a mianowicie fason pseudooficerski [...]. Ten zewnętrzny »sznyt« oficerski winien był odbijać się też w sposobie życia: pijatyki, karty, notoryczne wałkoństwo, wykpiwanie się z obowiązków szkolnych, burdy [...] przyświecały pewnej części kolegów, jak gwiazdy przewodnie z firmamentu oficerskiej obyczajowości”³¹.

Ubolewając nad taką sytuacją, winą za nią RSK obarczyła z jednej strony środowisko nauczycieli (brak gorliwości we wdrażaniu przepisów szkolnych), a z drugiej środowisko domowe oraz brak współpracy pomiędzy szkołą a domem rodzinnym. W przypadku wychowania domowego Rada zobowiązała się podjąć „starania, aby młodzież, zwłaszcza ta, której wychowanie domowe nie mogło należycie spełnić tego zadania, przyswoiła sobie pod wpływem szkoły sposób zachowania się

27 W. Gomulicki, *Wspomnienia niebieskiego mundurka*, Kraków 1918, s. 119.

28 Tamże, s. 120.

29 S. Łempicki, *Złote paski. Wspomnienia ze szkoły galicyjskiej*, Warszawa 1948, s. 113.

30 Tamże, s. 132.

31 S. Pigoń, *Z Kamborni w świat*, Kraków 1957, s. 163.

odpowiadający stopniowi ogólnego wykształcenia ludzi prawdziwie cywilizowanych³². Należy podkreślić, iż rodzice galicyjskiej młodzieży posiadali zróżnicowaną świadomość na temat postępowania i zachowania swoich dzieci.

Natomiast środowisko nauczycielskie podjęło próbę określenia nowego modelu wychowawczego, w którym oprócz zmiany założeń wychowawczych w szkołach, zaczęło także podejmować oddziaływania wychowawcze na uczniów poza szkołą. Spowodowało to, że: „Z łoczni wiadomości i surowego oceniaciela wiedzy nauczyciel staje się dla ucznia przyjacielem – wychowawcą, oddającym młodzieży wiele bardzo czasu poza obowiązkami przepisanyymi ustawą³³. W wielu przypadkach bowiem postępowanie uczących, przyczyniające się do poniżenia godności młodzieży stawało się przyczyną jej negatywnych zachowań³⁴. Potwierdził to niejako nauczyciel z Przemyśla Czesław Mączyński, który na łamach „Muzeum” pisał: „Często, nawet bardzo często można słyszeć od rodziców zdanie *szkoła popsuta mi dziecko* i jak często warstwy tzw. inteligentne obawiają się dać dziecko do szkół publicznych. Jeżeli rozpatrzmy się dobrze w każdej sprawie, to wprawdzie nie zawsze, ale często musi się przyznać im słuszność i razem z nimi powiedzieć, tak jest szkoła dzisiejsza często psuje młodzież lepiej wychowaną, a nie podnosi młodzieży gorzej wychowanej na te wyżyny, na jakie by należało i dlatego nie może nikogo zadowolić³⁵.”

Jako jedną z przyczyn oceny tego stanu rzeczy podał nieodpowiednie postępowanie pewnych nauczycieli, wpływające w ujemny sposób na młodzież. Zaznaczył: „Należą tu w pierwszej linii wady w postępowaniu w szkole jak brutalność, szastanie wyzwiskami, czasem nawet ordynarnymi, w ogóle używanie wyrażen nieodpowiednich, nieliczenie się z godnością osobistą człowieka u uczniów itd. itd. w dalszej linii dopiero wady w życiu pozaszkolnym, prywatnym³⁶.”

Na zachowanie uczniów negatywnie wpływał również brak przyjaznej atmosfery pomiędzy nimi a uczącymi. Pisze o tym Ludwik Jaxa-Bykowski w swoich wspomnieniach z lat szkolnych w gimnazjum w Stanisławowie, charakteryzując nauczycieli w następujący sposób: „nie było też jakiegoś serdeczniejszego, towarzyskiego zbliżenia się nauczyciela do ucznia... Bezwzględnie ujemnym typem był tylko jeden wśród naszych nauczycieli: płytki zarozumialec, nieuk i błagier, a etycznie bez wartości, frymarzący klasyfikacją, jak i książkami, lub mieszkaniem. A wielu, wielu szarych, codziennych, bez *iskry bożej*, ciągnących mniej lub więcej spokojnie czy narowisto jarzmo swego żywota³⁷.”

Mając na uwadze kwestię wychowania domowego oraz zachowanie uczniów w sytuacjach pozaszkolnych, 21 marca 1912 roku RSK wysłała do dyrektorów szkół średnich i seminarium nauczycielskich męskich okólnik dotyczący zakupu przez uczniów książki opracowanej przez Jana Piątka pt. *Zasady przyzwoitego*

32 *Sprawozdanie c. k. Rady Szkolnej Krajowej o stanie szkół średnich galicyjskich w roku szkolnym 1911/1912*, Lwów 1912, s. 71.

33 *Księga pamiątkowa 50-lecia Gimnazjum im. Jana Długosza we Lwowie*, red. W. Kucharski, Lwów 1928, s. 40.

34 M. Stinia, *Państwowe szkolnictwo gimnazjalne w Krakowie...*, s. s. 99–100.

35 C. Mączyński, *O gminach szkolnych i potrzebie wprowadzenia ich w życie*, „Muzeum” 1911, R. 27, t. 2, z. 2, s. 97.

36 Tamże, s. 100.

37 L. Jaxa-Bykowski, *Historia jednej klasy. Gimnazjum I w Stanisławowie z lat 1892–1899*, Stanisławów 1929, s. 12.

*zachowania się uczniów szkół średnich według dra Juliusza Wisnara*³⁸. Została ona wydana przez Towarzystwo Nauczycieli Szkół Wyższych we Lwowie. Stosując się do zaleceń okólnika, dyrektorzy szkół zalecali jej zakup wszystkim nowo przyjętym uczniom³⁹. Zachętą do jej zakupu była, oprócz przystępnych informacji dotyczących zachowania się w określonych sytuacjach, jej cena wynosząca tylko 30 halerzy. Ponadto Rada wyrażała gotowość dostarczenia bezpłatnych egzemplarzy dla „zupełnie biednych uczniów”.

Członkowie Rady stali na stanowisku, iż zawarte w tej książce przepisy stanowią uzupełnienie wytycznych dyscyplinarnych zalecanych uczniom szkół średnich. Poruszała ona bowiem kwestie ich zachowania w sytuacjach wynikających z uczestniczenia w codziennym życiu społecznym oraz w kontaktach pozaszkolnych. RSK rekomendowała: „Podaje bowiem w treściwy i przystępny sposób reguły zachowania się w towarzystwie innych osób, na różnych miejscach i w różnych okolicznościach, a zatem wobec rodziców, rodzeństwa i przełożonych, osób starszych i pań, na stacji, wobec służby, w szkole, w kościele, w domu, w parku, w sklepie, podczas wizyty, przy stole, na boisku, podczas wycieczki, ćwiczenia sportowego, tańca, koncertu i.t.d.”⁴⁰.

Stosując się do zaleceń Rady, poszczególne szkoły na podstawie rekomendowanej książki opracowywały własne przepisy dotyczące karności uczniów, tworząc w ten sposób zasady ogólnego wychowania i moralności młodzieży.

Omawiana książka zawierała zbiór zasad zachowania się młodzieży w konkretnych codziennych sytuacjach pozaszkolnych. W przypadku pobytu w szkole uczeń winien zachowywać się pod każdym względem według przepisów szkolnych⁴¹.

W zakresie wychowania religijnego ważne było godne zachowanie się uczniów w kościele: „Do kościoła idź w szeregu spokojnie i w milczeniu; wstępuj i wychodź z kościoła z należnym uszanowaniem; w kościele zachowuj się odpowiednio do nabożeństwa, jakie się odbywa: nie rozglądaj się, nie rozmawiaj, nie śmiej się; gdy widzisz znajomych w kościele, pozdrów ich w milczeniu skinieniem głowy”⁴².

Szereg zasad dotyczyło właściwego zachowania się uczniów w przypadku kontaktu społecznego z otoczeniem w miejscu publicznym. Na ulicy uczeń winien iść spokojnie, wyprostowany, nie trzymać rąk w kieszeni, kłaniać się uprzejmie każdemu, komu powinien, nie palić tytoniu, nie być krzykliwym, odnosić się z szacunkiem do osób starszych⁴³. W parku i na plantach uczeń winien zachować się tak

38 *Okólnik c. k. Rady Szkolnej Krajowej do Dyrekcji wszystkich szkół średnich i męskich seminariów nauczycielskich w sprawie książeczki p. t. „Zasady przyzwoitego zachowania się uczniów szkół średnich”*, L. 4044/IV z dnia 21 marca 1912 roku, [w:] *Dziennik Urzędowy c. k. Krajowej Rady Szkolnej w Galicji 1912*, nr 6, s. 101–102.

39 *IV. Sprawozdanie Dyrekcji Prywatnego gimnazjum realnego w Borszczowie za rok 1912/1913*, Borszczów 1913, s. 31; M. Stinia, *Szkoła na krańcu Galicji. Gimnazjum prywatne w Borszczowie 1909–1914*, „Rocznik Przemyski”, „Historia” 2021, t. 57, z. 1 (26), s. 91.

40 *Okólnik c. k. Rady Szkolnej Krajowej do Dyrekcji wszystkich szkół średnich i męskich seminariów nauczycielskich w sprawie książeczki p. t. „Zasady przyzwoitego zachowania się uczniów szkół średnich”*, L. 4044/IV z dnia 21 marca 1912 roku, [w:] *Dziennik Urzędowy c. k. Krajowej Rady Szkolnej w Galicji 1912*, nr 6, s. 101–102.

41 Tamże, s. 11.

42 Tamże, s. 11–12.

43 Tamże, s. 15, s. 18–20.

jak na ulicy, z podkreśleniem, że „paniom i osobom starszym ma odstąpić swoje miejsce na ławce”⁴⁴. W sklepie uczeń winien być grzeczny, nie kupować nic bez wiedzy rodziców, a dotknięte artykuły spożywcze kupić⁴⁵. W trakcie zwiedzania muzeów i galerii ma obowiązek zachowywać się z taktem i nie dotykać rzeczy wystawionych⁴⁶.

Na publiczne wykłady, koncerty i przedstawienia uczeń przede wszystkim nie powinien się spóźniać ani też nie wychodzić przed końcem, mieć na sobie najlepszy ubiór, nie przesadzać w bicu brawa i nie okazywać swego niezadowolenia⁴⁷. Podczas zabaw tanecznych, w których uczniowie mogą brać udział (o ile przepisy szkolne na to pozwalają), należy przed poproszeniem do tańca zostać przedstawiony paniom, tańczyć lekko i zgrabnie, trzymać tancerkę przyzwoicie, po tańcu odprowadzić tancerkę na jej miejsce, nie wolno nalegać, gdy któraś z pań odmówi tańca, na zabawę taneczną uczeń winien przyjść w najlepszym mundurku⁴⁸.

W trakcie podróży uczeń winien być grzeczny dla każdego, przy wsiadaniu do wagonu kolejowego lub tramwaju czekać, aż wysiadający go opuszczą, paniom i starszym panom zostawić pierwszeństwo i odstąpić im swoje miejsce, być usłużnym przy wsiadaniu i umieszczaniu pakunku przez te osoby⁴⁹.

Podczas składanych wizyt niezależnie komu obowiązkiem jest grzeczny ukłon oraz zachowanie, przedstawianie swojej sprawy, nie należy jako pierwszy podawać ręki pani lub osobie starszej, być czysto i schludnie ubranym⁵⁰.

W okresie żałoby, składania kondolencji uczeń winien zachowywać się spokojnie, poważnie i z godnością, po śmierci bliskiej osoby nosić czarną opaskę na rękawie i czarną krepę na czapce jako dowód swojej czci i przywiązania, odwiedzić także w pewnych dniach roku groby zmarłych na cmentarzu⁵¹.

Cześć zaprezentowanych w książce zasad dotyczyła też rodziców, rodzeństwa, przyjaciół, opiekunów, zachowania się przy stole, w domu, na stacji. W przypadku rodziców uczeń ma obowiązek stosować czwarte przykazanie, oddawać im cześć, okazywać szacunek i miłość⁵². Z rodzeństwem uczeń winien żyć w zgodzie, być dla starszych braci i sióstr uprzejmy i usłużny, młodszym dawać dobry przykład, uczyć ich grzeczności i dobrego zachowania się⁵³.

W domu powinien przestrzegać ściśle porządku domowego, być grzeczny wobec każdego mieszkańca domu, dbać o swój pokój, utrzymywać go w porządku⁵⁴.

Bardzo rozbudowane były zasady zachowania się przy stole, gdyż przestrzeganie pewnych jego reguł i formalności było podstawą do oceny ucznia podczas jedzenia⁵⁵.

---

44 Tamże, s. 20.

45 Tamże, s. 20–21.

46 Tamże, s. 45.

47 Tamże, s. 45–46.

48 Tamże, s. 41, s. 44–45.

49 Tamże, s. 39–41.

50 Tamże, s. 21, s. 24–25.

51 Tamże, s. 46–47.

52 Tamże, s. 2.

53 Tamże, s. 3.

54 Tamże, s. 13–14.

55 Tamże, s. 30–37

W ocenie zachowania ucznia istotną rolę spełniały jego nawyki higieniczne. W tym przypadku uczeń winien przede wszystkim „odznaczać się nienaganną czystością”⁵⁶.

Podczas pobytu na stacji powinien być grzeczny w stosunku do jej właściciela, respektować jego zarządzenia, ze współlokatorami żyć w zgodzie. Zasady mocno akcentowały kwestię pieniędzy: „Nie pożyczaj pieniędzy ani innych rzeczy wartościowych, a unikniesz niejednej przykrości i szkody, lecz i sam od innych nie pożyczaj, bo: Nic pożyczaj – dobry zwyczaj, nie oddają, jeszcze tają”⁵⁷.

W wyborze przyjaciół uczeń winien być ostrożny, lecz gdy już przyjaciela znajdzie, ma obowiązek być mu prawdziwym przyjacielem!⁵⁸

Zasady bardzo mocno akcentowały rolę munduru szkolnego i ogólnie stanu ubioru uczniowskiego przy dokonywaniu oceny jego zachowania. RSK stawiała również młodzieży wysokie wymagania w przypadku stroju szklonego. Przede wszystkim miał on być wykonany ściśle według obowiązujących przepisów, niepoplamiony, niepodarty i bez zbędnych kolorowych dodatków⁵⁹.

Powyższe przepisy miały za zadanie, według Rady, wesprzeć nauczycieli i rodziców, opiekunów młodzieży w procesie jej wychowania nie tyle w szkole, co raczej poza nią. Ówczesna młodzież winna być wychowywana kompleksowo, z jednej strony przez szkołę, a z drugiej przez rodziców, opiekunów i społeczność lokalną. Przepisy szkolne surowo precyzowały obowiązki uczniów odnośnie do ich zachowania w szkole oraz sposoby respektowania zasad przez dyrektorów i nauczycieli. Określały też ich zachowanie poza szkołą, przy czym nadzór nad ich przestrzeganiem nie zawsze był skuteczny z racji problemów we współpracy nauczycieli z domem rodzicielskim uczniów bądź ich opiekunami oraz opinią publiczną.

Warto podkreślić, iż wspomniana publikacja wniosła istotny wkład w formowanie wśród młodzieży w codziennym życiu społecznym pozytywnych wartości wychowawczych. Cieszyła się popularnością wśród nauczycieli, rodziców i co najważniejsze samych uczniów. Wydanie jej było kilka razy wznawiane, między innymi już w II Rzeczypospolitej w 1930 roku po korekcie tytułu oraz treści⁶⁰.

Podsumowując, należy stwierdzić, że RSK jako instytucja publiczna oświatowa w zakresie wychowania uczyniła wiele, mimo zauważalnego lojalizmu wobec zaborcy austriackiego, szczególnie w początkowym okresie jej istnienia. Propagowanie wartości w kwestii wychowania dzieci i młodzieży przez Radę było często kontynuowane jako podstawa pracy wychowawczej w polskich szkołach średnich w okresie II RP.

Rada stała na stanowisku, iż w szkolnym procesie wychowawczym młodzieży najważniejsze jest współdziałanie wychowania religijnego i moralnego. Ówczesni teoretycy wychowania narodowego propagowali ideał religijny, uważali, iż religia

---

56 Tamże, s.15.

57 Tamże, s. 6–7.

58 Tamże, s. 7.

59 Tamże, 14–15.

60 J. Piątek, *Zasady przyzwoitego zachowania się młodzieży szkolnej*, il. K. Mackiewicz, wyd. IV, Lwów–Warszawa 1930.

jest ważnym źródłem sił moralnych⁶¹. Stanowczo podkreślał to m.in. kardynał August Hlond, który już w okresie międzywojennym pisał: „tylko młodzież wychowana w szczerym duchu Kościoła, a zaprawiona do życia nadprzyrodzonego z łaski Bożej, będzie zdrowa, cnotliwa i karna i tylko taka młodzież wniesie w życie narodu i w państwo odrodzce siły i pełne życie”⁶².

W mniejszym zakresie działalność Rady dotyczyła wartości moralnych ogólnych, niezbędnych w codziennej rzeczywistości, często negatywnych, będących przedmiotem społecznej krytyki. Niezależnie od efektów działania Rady dotyczące tych wartości były jednak zauważalne. Członkowie Rady podejmowali starania w zakresie okazywania szacunku dla osób starszych, zabronienia uczniom korzystania z lokali publicznych, restauracji i kawiarni, wzmożenia nadzoru nad stacjami, ochrony przed nadmiernym rozbudzaniem seksualizmu, korzystania z pornografii, nieetycznych treści spektakli teatralnych czy filmów.

Jeszcze w trakcie wojny w 1916 roku Rada wydała komunikat dotyczący kwestii wychowania: „Szkoła nie tylko ma dawać wiedzę, ale kształcić charaktery, budzić w młodzieży hart i silną wolę, z czego z kolei wynika konieczność kształcenia obowiązku”⁶³.

15 lipca 1916 roku Rada podjęła dyskusję dotyczącą moralnego i higienicznego rozwoju młodzieży. W jej trakcie omawiane były problemy związane z wychowaniem pozaszkolnym, między innymi chronienie młodzieży: „przed sposobnościami podniecającymi zmysłową wyobraźnię” (niewłaściwe filmy, spektakle teatralne, lektury), niedopuszczanie jej do lokali publicznych (restauracje, kawiarnie i inne), zwalczanie pornografii, alkoholizmu i chorób wenerycznych⁶⁴.

W maju 1917 roku radca Michał Rembacz podczas posiedzenia Rady przedstawił *Projekt zarządzeń zapobiegawczych dla ochrony młodzieży szkół średnich przed szkodliwym wpływem gorszących widowisk publicznych*⁶⁵. Stwierdzał w nim, że uczniowie nie powinni uczęszczać do teatru na farsy, operetki oraz premiery sztuk, jeżeli ich treść nie jest wcześniej znana⁶⁶. Zwrócił uwagę nauczycielom, iż winni być członkami komisji teatralnych, szczególnie teatrów w dużych miastach jak Kraków czy Lwów. Będąc członkami takich komisji, mogliby informować dyrektorów o treści poszczególnych spektakli, kontrolować udział młodzieży w spektaklach teatralnych oraz współpracować przy układaniu i doborze repertuaru.

Podkreślił także rolę nauczycieli w ochronie młodzieży przed szkodliwymi na wychowanie wpływami, winni oni „wyrabiać u niej silnie umiłowanie tego, co piękne i górne, obok wstrętu do brudów i pogardy dla niskich instynktów” oraz zwrócił uwagę na znaczenie współpracy uczących z domem rodzicielskim⁶⁷.

---

61 W Borowski, *Ogólne zarysy wychowania narodowego*, Warszawa 1918, s. 174; S. Szczepanowski, *O polskich tradycjach w wychowaniu*, Lwów 1912, s. 11; L. Zarzecki, *O wychowaniu narodowym*, Warszawa 1917, s. 15.

62 A. Hlond, *Na jubileusz dziesięciolecia czasopisma sodalicyj mariańskich „Pod znakiem Maryi”*, „Pod Znakiem Maryi” 1929, R. 10, nr 1, s. 3–4.

63 *Kronika Rady Szkolnej Krajowej za lata 1916/17, 1917/18, 1918/19*, Lwów 1919, s. 9.

64 Tamże, s. 67.

65 Tamże, s. 68

66 Tamże.

67 Tamże.

Członkowie RSK zdawali więc sobie sprawę, jak ważne w procesie wychowania są ogólne wartości moralne, z którymi styka się młodzież na co dzień i które będzie sobie przyswajała, oraz jak znaczny wysiłek wychowawczy będą musieli włożyć nauczyciele oraz rodzice, by mogła ona tych wartości nabywać w codziennym życiu. Pomimo trudnych sytuacji wychowawczych, czasem wręcz krytycznych, liczni absolwenci galicyjskich szkół średnich na trwale zapisali się w życiu społecznym, politycznym i kulturalnym Drugiej Rzeczypospolitej.

Bibliografia

Źródła

- IV. *Sprawozdanie dyrekcji prywatnego gimnazjum realnego w Borszczowie za rok 1912/1913*, Borszczów 1913.
- Bobrzyński M., *Statut Rady Szkolnej Krajowej Galicyjskiej: studium prawno-polityczne*, Kraków 1903.
- Gomulicki W., *Wspomnieniach niebiskiego mundurka*, Kraków 1918.
- Jaxa-Bykowski L., *Historia jednej klasy. Gimnazjum I w Stanisławowie z lat 1892–1899*, Stanisławów 1929.
- Ustawy i rozporządzenia obowiązujące w galicyjskich szkołach średnich*, zestawiał H. Kopia, Lwów 1900.
- Kronika gimnazjum w Bochni 1817–1904*, wyd. A. Gicala, Z. Sitko, Kraków 2017.
- Kronika Rady Szkolnej Krajowej za lata 1916/17, 1917/18, 1918/19*, Lwów 1919.
- Księga Pamiątkowa 50-lecia Gimnazjum im. Jana Długosza we Lwowie*, red. W. Kucharski, Lwów 1928.
- Łempicki S., *Złote paski. Wspomnienia ze szkoły galicyjskiej*, Warszawa 1948.
- Okólnik c. k. Rady Szkolnej Krajowej z dnia 21 marca 1912 roku 4041/ IV do Dyrekcji wszystkich szkół średnich i męskich seminariów nauczycielskich w sprawie książki p. t. „Zasady przyzwoitego zachowania się uczniów szkół średnich”,
- Okólnik c. k. Rady Szkolnej Krajowej z dnia 25 marca 1914 w sprawie zapobiegania brakowi staranności w piśmie i niedbałości w opowiadaniu.
- Okólnik z 4 maja 1896 roku L. 9247 Do wszystkich dyrektorów szkół średnich i okólnik L. 11501 z dnia 27 maja 1896.*
- Piątek J., *Zasady przyzwoitego zachowania się młodzieży szkolnej*, ilustrował K. Mackiewicz, wyd. IV, Lwów–Warszawa 1930.
- Pigoń S., *Z Komborni w świat*, Kraków 1957.
- Sprawozdanie c. k. Rady Szkolnej Krajowej o stanie szkół średnich galicyjskich w roku szkolnym 1911/1912*, Lwów 1912.
- Sprawozdanie kierownika c. k. filii gimnazjum św. Jacka w Krakowie za rok szkolny 1913/14*, Kraków 1914.
- Sprawozdanie dyrekcji c. k. wyższego gimnazjum w Nowym Sączu za rok szkolny 1890*, Nowy Sącz 1890.
- Sprawozdanie dyrekcji c. k. gimnazjum V we Lwowie za rok szkolny 1897*, Lwów 1897.
- Sprawozdanie c. k. Rady Szkolnej Krajowej o stanie szkół średnich galicyjskich w roku*

szkolnym 1890/91. VIII. Zadania wychowawcze szkoły, Lwów 1891.

Sprawozdanie c. k. Rady Szkolnej Krajowej o stanie szkół średnich galicyjskich w roku szkolnym 1893/94, Lwów 1894.

Sprawozdanie c. k. Rady Szkolnej Krajowej o stanie szkół średnich galicyjskich w roku szkolnym 1895/96, Lwów 1896.

Sprawozdanie c. k. Rady Szkolnej Krajowej o stanie szkół średnich galicyjskich w roku szkolnym 1891/92, Lwów 1892.

Sprawozdanie c. k. Rady Szkolnej Krajowej o stanie szkół średnich galicyjskich w latach szkolnych 1875–1883, cz. II, Lwów 1883.

Rozporządzenie Rady Szkolnej Krajowej w sprawie zaprowadzenia jednakowego ubrania dla uczniów szkół średnich galicyjskich z 14 marca 1894 roku.

Ustawy i rozporządzenia obowiązujące w galicyjskich szkołach średnich, zestawił H. Kopia, Lwów 1900.

Zasady przyzwoitego zachowania się uczniów szkół średnich według dra Juliusza Wisnara, opracowane przez J. Piątka z ilustracjami Władysława Witwickiego, Lwów 1912.

Opracowania

Borowski W., *Ogólne zarysy wychowania narodowego*, Warszawa 1918.

Czapczyński T., *W sprawie statystyki alkoholizmu wśród młodzieży szkolnej*, „Muzeum” 1912, R. 28, t. 2, z. 4. s. 364–380.

Hlond A., *Na jubileusz dziesięciolecia czasopisma sodalicyj mariańskich*, „Pod znakiem Maryi”, „Pod Znakami Maryi” 1929, R. 10, nr 1, s. 3–4.

Gajak-Toczek M., *Męskie gimnazja państwowe we Lwowie w latach 1772–1914*, „Acta Universitatis Lodzianae. Folia Litteraria Polonica” 2010, t. 13, s. 349–358.

Mączyński C., *O gminach szkolnych i potrzebie wprowadzenia ich w życie*, „Muzeum” 1911, R. 27, t. 2, z. 2, s. 97–132.

Stinia M., *Państwowe szkolnictwo gimnazjalne w Krakowie w okresie autonomii galicyjskiej*, Kraków 2004, s. 99–100.

Stinia M., *Szkoła na krańcu Galicji. Gimnazjum prywatne w Borszczowie 1909–1914*, „Rocznik Przemyski”, „Historia” 2021, t. 57, z. 1 (26), s. 87–94.

Stinia M., *U początków uczniowskiej samorządności – gminy szkolne w autonomicznej Galicji*, [w:] *Dziecko w historii – między godnością a zniewoleniem*, t. 1. *Godność jako fundament praw człowieka*, red. E. J. Kryńska, Ł. Kalisz, A. Suplicka, Białystok 2021, s. 197–205.

Szczepanowski S., *O polskich tradycjach w wychowaniu*, Lwów 1912.

Zarzecki L., *O wychowaniu narodowym*, Warszawa 1917.

Streszczenie

Rada Szkolna Krajowa, jako publiczna instytucja oświatowa, dokonała wiele na polu edukacji. Mimo pewnych ograniczeń, wynikających z polityki lojalizmu wobec zabójcy austriackiego, w zakresie wychowania wartości propagowane przez Radę były często kontynuowane w pracy wychowawczej w polskich szkołach średnich w II Rzeczypospolitej. Dotyczy to zwłaszcza kształtowania postaw uczniów wobec wartości religijnych i narodowych, które dominowały zarówno w założeniach wychowania narodowego, jak i państwowego.

Członkowie Rady byli świadomi tego, jak istotne w procesie wychowania są ogólnoludzkie wartości moralne, z jakimi młodzi ludzie stykają się na co dzień i jakie będą sobie przyswajać. Ponadto zdawali sobie sprawę z tego, jak duży wysiłek wychowawczy będą musieli podjąć nauczyciele i rodzice, aby młodzież przyswoiła sobie te wartości w codziennym życiu. Absolwenci galicyjskich szkół średnich, mimo często trudnej, a niekiedy wręcz krytycznej sytuacji wychowawczej, na trwałe zapisali się w życiu społecznym, politycznym i kulturalnym II Rzeczypospolitej.

Słowa kluczowe: szkoły średnie, Galicja, wychowanie, przepisy szkolne, pozaszkolne zachowanie młodzieży, karność, sprawozdania i przepisy Rady Szkolnej Krajowej

Problems with discipline and the extracurricular behavior of young people from Galician secondary schools in the reports and regulations of the National School Council in the late 19th and early 20th centuries

Abstract

The National School Council, as a public educational institution, did much in the field of education. Despite a noticeable asceticism resulting from the policy of loyalism to the Austrian partitioner, in terms of upbringing, the values promoted by the Council were often continued as the basis of educational work in Polish secondary schools in the Second Republic. This is particularly true of the formation of students' attitudes toward religious and national values, which dominated both the assumptions of national and state education.

Thus, the members of the Council realized how important to the process of upbringing are the general moral values that young people are confronted with on a daily basis, and those which they will acquire. In addition, they recognize how considerable an educational effort will have to be made by teachers and parents for them to acquire these values in normal life. Despite often difficult, sometimes even critical, educational situations, numerous graduates of Galician high schools made a lasting mark in the social, political, and cultural life of the Second Republic.

Keywords: secondary schools, Galicja, upbringing, school regulations, youth behavior outside school, discipline, reports and legal provisions of the National School Council